

HELÉNISMUS

1. Pojem helénismus (používá se až od 19. století)

- Historické období antického světa, které začíná rozpadem tradičních městských států a nastoluje epochu vzniku a rozvoje velkých území.
- Šíření antické kultury směrem na východ (viz výboje Alexandra Makedonského) – helénizace dobytých území.
- Zpětné míšení kultury antické s importovanými vlivy.

Základní otázka helénismu: „Jak žít v novém historickém klimatu (míšení kultur)?“

Odpovídají: Stoicismus, Epikureismus, Antický filosofický skepticismus.

2. Odpověď stoická: Žij ve shodě s přírodou!

Tři časová pásma vývoje stoicismu: rané, střední, pozdní (římské)

Zakladatel: Zénón z Kitia (336 – 264 př. n. l.)

a) **Stoická logika** (teorie poznání):

- Duše jako Tabula rasa. Předměty vnějšího světa se „obtiskují v naší duši“ a vytvářejí kataleptické představy (t. j. poznatky světa). V duši přítomny i tzv. prolepseis, tj. „vrozené představy neboli pravdy“ – Bůh, Dobro...Problém konfliktu tabula rasa a vrozených prolepseis!!!
- Kritérium pravdivosti představ: jasnost a zřetelnost (srv. S Descartem).

a) **Stoická fyzika**: jak si stoikové představují svět: **První verze pantheismu**

- částečný vliv Hérakleita:

Pasivní princip (hmota?): Víze nekonečného vesmíru, v jehož nitru se nachází svět, jakási koule naplněná velkým množstvím materiálních předmětů.

Aktivní princip (Bůh, božský Logos?) ve formě božského ohně: Božský oheň prostupuje koulí a dávám všem věcem život a zároveň božství – všechny věci světa v sobě poté obsahují onu božskost, kterou byly infikovány - PANTHEISMUS.

Božský oheň je vnitřním zdrojem pohybu (změn) věcí. **Vše je „racionální“**- ve věcech je přítomen božský oheň.

Teorie věčného návratu – kruh a oheň (inspirace pro F. Nietzscheho).

c) **Stoická etika, cíl filosofie**, vychází důsledně z logiky, zejména však z fyziky

- Odpověď na otázku helénismu: „Jak žít v novém historickém klimatu (míšení kultur)?“

„Žij ve shodě s přírodou, tedy božským Logem, Rozumem, který ovládá celý svět, neboli který je obsažen v každé věci, v každém člověku!“

Aby člověk mohl žít ve shodě se světovým rozumem, musí pochopit, že

: celý vesmír je jednou rozumnou bytostí, proto je naprosto dokonalý, vše v něm se děje naprosto rozumně,

: vše, co existuje (tedy i každý z nás-lidí), má v tomto dokonalém celku své místo, které je naším racionálním osudem, toto místo nemůžeme změnit, nemůžeme narušit dokonalou mozaiku světa,

: musíme se vzdělávat ve filosofii, abychom byli schopni poznat své místo v dokonalém světě-kosmu a získali sílu tento svůj osud realizovat (pokud mě osud vede k ukončení života – mít sílu spáchat sebevraždu, pokud mě okolnosti brání realizovat osud – mít sílu spáchat sebevraždu).

- **Stoikové rozdělují lidi na mudrce a blázny:**

Mudrcové: poznají svůj osud a mají sílu jej realizovat.

Blázni: první skupina z nich - nejsou schopni poznat svůj osud, druhá skupina – poznají svůj osud a záměrně se proti němu postaví.

Člověk je osudem veden (mudrc) nebo vláčen (blázen), oba však spočinou na konci života v místě jim předurčeném.

- **Významní římskí stoikové:** Seneca (vychovatel Nerona), Marcus Aurelius.

3. Odpověď Epikúrova (341 – 270 př. n. l.): Žij slastně!

Obraz zahrady – odklon od společnosti: filosofuj pro sebe, ne pro Heladu.

a) **Fýsika:** Jak si epikúreici představovali svět

-Inspirace Démokritem: **Svět se skládá z atomů a prázdna.**

- **Odlišnost od Démokrita**

: Démokritovy atomy se pohybují po předem předurčených drahách – ve spirálách, spojování atomů (vznik kosmu) je dáno již v pravíru atomů, před zahájením jejich spojování. Vše se tedy děje nutně.

: **Epikúrovy atomy** se pohybují shora dolů na rovinu Země, tedy vzájemně rovnoběžně.

Nemohly by se tedy protnout jejich dráhy a následně spojit ve věci. Z uvedeného důvodu je nutno, aby každý atom měl v sobě zakódovanou možnou odchylku od uvedené dráhy. Může se z dráhy svobodně odklonit a protnout ve své dráze s dráhou jiných atomů. Tak následně zaháčkovaním vznikají věci. **ATOMY V SOBĚ MAJÍ MINIMUM SVOBODY.** Epikúros nepřipouští jakoukoliv předurčenost či osud. Vše, zjm. však člověk, je svobodné – skládá se ze „svobodných atomů“.

Pozn.: Epik. tvrdí, že kdyby platila Démokritova předurčenost, nemohli bychom zločince za jejich zločiny trestat, jejich zločinnost by byla zakódována v atomech, z nichž jsou složeni.

b)Etika: vychází důsledně z fýsiky

- Odpověď na otázku helénismu: „Jak žít v novém historickém klimatu (míšení kultur)?“

„Žij slastně!“ Slast je definována jako neexistence bolesti fyzické i duševní, tedy nic mě nebolí – tělesná bolest ani netrápí – duševní bolest.

Takto chápeme výchozí, **přirozený stav člověka**. Ona přirozenost je dokázána tím, že si slast (bezbolestnost) neuvědomuji. Uvědomuji si naopak její absenci (něco mě bolí či trápí).

- **Co mě vytrhuje z přirozené slasti? STRACH Z BOHŮ A STRACH ZE SMRTI.**

Odstranění strachu z Bohů: Bohové žijí v jiném světě, nemohou se do životů lidí vměšovat. I kdyby mohli, porušovali by si svou přirozenou slast řešením lidských konfliktů.

Odstranění strachu ze smrti: Smrt je ukončením smyslové činnosti (zemře tělo, zemře i duše). Po smrti nás již nic nebolí ani netrápí. Tedy: Největší zdroj strachu, smrt se mě netýká. Jsem-li tu já, není tu smrt (moje smrt), je-li tu smrt, nejsem tu já.

- Nelze žít celý život v bezbolestnosti. V životě člověk nutně prožívá slasti i bolesti. Musí se v nich racionálně vyznat, některé volit, některé odmítnout. Chápe, že přijetí některé slasti přináší následně (dříve či později) možnou bolest (fyzickou či psychickou). Epikureismus doporučuje vzdát se nižších, fyzických, krátkodobých slastí ve prospěch slastí vyšších-duševních, dlouhodobých. Na takové přijetí či odmítnutí se člověk připravuje pěstováním filosofie.

- **Kdy se má filosofii věnovat? Celý život**, již od svého mládí až do pozdního věku. Již **v mládí kultivuje svůj rozum studiem filosofie s cílem vytvořit si žebříček slastí a bolestí-od nejnižších po nejvyšší**. Na něm musí lpět celý život, nemůže jej měnit. Slast nižšího řádu nezvolím, pokud by mně mělo její přijetí přinést bolest vyššího řádu (zjm. bolest duševní, tyto jsou na samém vrcholu).

- **Základním kriteriem je i fenomén času**. Konkrétní slast zvolím pouze tehdy, když mně do budoucna nepřinese vyšší bolest (např. špatné svědomí). Dokonce zvolím jistou bolest, pokud mně v budoucnosti přinese slast vyššího řádu. Vždy se na svůj život v přítomnosti musím dívat jakoby z budoucnosti. Jak budu své činy posuzovat za rok, deset let či padesát let? Nebudu mít výčitky svědomí? Žij v mládí tak, abys při vzpomínkách na svůj minulý život prožíval slast, pocit uspokojení ze svého života.

- **Krajní individualismus:** Epikúrova filosofie je filosofií individualistickou. Moje smrt se mě netýká, nepřináší mně bolest. To, že přináší bolest pozůstalým, není reflektováno. Žiji v přítomnosti tak, abych měl při budoucích vzpomínkách na své činy já dobrý pocit, činím dobré skutky a neubližuji jiným lidem kvůli sobě, ne kvůli jiným. Proto je **Epikúrova filosofie TERAPEUTICKÁ**. Terapie je vždy individuální.

4. Odpověď Antického filosofického skepticismu

: Je koncipován jako jistý **trest za hříchy dogmatismu**, t. j. reakce na tvrzení předchozích filosofů, že právě jenom jejich filosofický koncept světa je správný, ostatní jsou zcela mylné.

: Vliv na vznik antického filosofického skepticismu – ranní fysikové (rozpor mezi rozumem a smysly), Démokritovo tvrzení o vlastnostech věcí (složených z atomů a prázdna), Platónovo tvrzení o měnlivosti smyslového světa (reakce na Hérakleita).

Dělení skepticismu: Pyrrhonismus, Akademická skepse, římské období-Sextos Empeirikos

a) **Pyrrhonismus: zakladatel antického fil. skepticismu – Pyrrhón z Elidy (365 – 275 přnl.)**

- Účastník pochodu Alexandra Makedonského do Indie.

- **Definuje pojem skepse: býti na pochybách** (odvozeno z původního významu: rozhlížet se).

- Skepse nepopírá možnost poznání, nýbrž znamená **zdržování se úsudku**, konečných výroků jako výsledku rozhodnutí o definitivním přijetí jednoho ze dvou vzájemně se vylučujících výroků.

- **Filosof je ten, kdo usiluje o štěstí**, ne ten, kdo usiluje o definitivní poznání. K uvedenému cíli lze dospět položením si **tří základních otázek** a zároveň jejich zodpovězením jediným možným způsobem:

První otázka: Co jsou věci?

ODPOVĚĎ: Nevím a nemohu vědět.

Vysvětlení: Žádná věc není víc to či ono, existuje či neexistuje

Druhá otázka: Jak se k nim chovat?

ODPOVĚĎ: Zdržím se úsudku (EPOCHÉ)

Třetí otázka: Co tím získám?

ODPOVĚĎ: Klid (Ataraxia)

b) Střední, akademický skepticismus

- **Koncepce „podobati se pravdě“: Spíše se podobá pravdě, že med je sladký, než že je hořký.**

Vysvětlení: Netvrdíme, že med je sladký, jen se tento výrok ve vztahu k medu podobá pravdě.

- **Ainésidémovy trópy**: v semináři četba a rozbor.

c) Římské období: Sextos Empeirikos (2. stnl.) – současník Galéna

-**Zdůrazněním života tady a teď, vše ostatní je nejisté.** Z toho vyplývá řešení skeptického přístupu ke světu a poznání světa:

-**Dělení na velké a malé pravdy.** Ty malé lze v procesu poznání odhalit. Ty velké jsou neuchopitelné (přijímá u nich odpověď Pyrrhonskou).

Příklad otázky „na malou pravdu“: Je med sladký nebo hořký?

ODPOVĚĎ: Je sladký!

Příklad otázek „na velkou pravdu“: Existují Bohové? Skládá se svět z atomů a prázdna?

ODPOVĚĎ: Nevím a nemohu vědět! (u obou otázek).

d) Velký význam příchodu skepticismu (jako metody přístupu ke světu) do dějin evropského myšlení, a to pro každodenní život člověka, zjm. však pro filosofii a v budoucnu koncipující se vědy.

e) Antický filosofický skepticismus **ustrnul v gnoseologii**, v odpovědi na základní otázku helénismu **Jak žít v novodobém historickém klimatu** (míšení kultur) lze tušit odpověď:

Žij v klidu, šťastně (netrap se nad tím, že nedokážeš poznat „pravdu o světě“, s nikým se nedohaduj, ani sám se sebou).

